

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Одрехівського Романа Васильовича
**«Мистецтво різьблення по дереву в Галичині як феномен сакральної
культури України (XIX – перша третина XX століття)»**
на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства
за спеціальністю 26. 00. 01 – теорія та історія культури

В українському мистецтвознавстві є низка проблем, яким донедавна приділялось недостатньо уваги. До таких належить і багато питань із дослідження сакральної культури, зокрема, мистецтва різьблення. Відомо, що саме цей вид мистецтва завжди впливав на духовну сферу особистості. Тому тема, вибрана Одрехівським Романом Васильовичем «Мистецтво різьблення по дереву в Галичині як феномен сакральної культури України (XIX – перша третина XX століття)», є актуальною і на часі дня.

Обрану тематику можна вважати актуальною, оскільки в українській мистецтвознавчій науці донині відсутні комплексні праці узагальнюючого характеру, присвячені вище згаданій тематиці. Важливе значення рецензованої роботи полягає також у тому, що у ній автором опрацьований чималий пласт матеріалів зі споруд, які не збереглись до наших днів.

Дисертаційне дослідження відзначається високим рівнем новизни. Галичина здавна славилася центрами різьбярства та сакральної культури. Важливим є те, що основною базою для написання роботи, в першу чергу, стали результати комплексних експедиційних досліджень, здійснених автором впродовж багатьох років. Автор опрацював великий масив матеріалів та здійснив власні польові обстеження сакральних споруд (храми понад сто населених пунктів Галичини).

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації забезпечений чіткою постановкою наукової задачі, що знайшла свій прояв у формулюванні об'єкта і предмета, мети і

завдання дослідження, широкою апробацією дослідження на численних, в тому числі і міжнародних конференціях.

Практичне значення дисертації полягає у трансформуванні її теоретичних положень, висновків і узагальнень у практичний науково-методичний супровід вивчення історії мистецтва різьблення по дереву, сакральної культури України.

Важливим позитивом є те, що автор представив власну історичну періодизацію розвитку мистецтва різьблення Галичини як складової сакральної культури України. Вона охоплює декілька важливих основних періодів.

У Вступі аргументовано обґрунтовується тема та її актуальність, виразно поставлені завдання дослідження. Засвідчено належну апробацію основних теоретичних узагальнень та висновків результатів дослідження у вигляді публікацій та виступів на наукових конференціях. Проаналізовано не тільки праці українських, але і значну кількість польських та інших іноземних дослідників.

У першому розділі наводиться історіографія, методологія та джерела дослідження. Автор проаналізував широкий пласт наукової літератури, із чого можемо зробити висновок, що дослідженню мистецтва різьблення по дереву в Галичині як феномену художньої культури України науковці приділяли мало уваги. Джерела вивчені, систематизовані, об'єднані в один еволюційний ряд, склали фундаментальну базу дослідження.

У другому розділі розглядаються культурно-соціальні процеси в Галичині та їх впливи на розвиток сакрального різьблення. На основі розгляду літописних та археологічних даних дисертант переконливо стверджує, що художня обробка дерева на території України була відома ще задовго до нашої ери. Таким чином, у час прийняття християнства мистецтво різьблення в регіоні було уже на високому рівні розвитку.

Автор досить виразно проаналізував ситуацію в Галичині у ХІХ – першій третині ХХ століття. Поділяємо висновок, що у першій половині ХІХ століття історичні та економічні умови не сприяли широкому культурному розвитку українців регіону. У другій же половині ХІХ ст. внаслідок змін економічного

життя та ходу історії починається нова доба в житті українців у Галичині – піднесення національної свідомості та поступове підвищення рівня життя. Дисертант логічно доводить, що період на межі XIX і XX століть – апогей у розвитку ремесел, в тому числі і художнього різьблення по дереву, час національно-культурного відродження українців у Галичині.

Розуміємо, що сьогодні вивчення мистецтва та сакральної культури такого цікавого і захоплюючого періоду як кінець XIX – перша третина XX століття та подальшої його історії неможливе без уважного вивчення тих філософсько-естетичних концепцій, що відбилися на художньо-стильовій системі українського мистецтва того часу, його сакральній культурі. Це період, коли українська мистецтво різьблення, сакральна культура на новій хвилі національного піднесення повнилась самобутніми здобутками, є явищем яскравим, неповторним, але вивченим хіба що фрагментарно.

У третьому розділі аналізується різьблений декор іконостасів у Галичині XIX – першої третини XX століття. Зазначимо, що особливості наслідування історичних стилів у мистецтві іконостасного різьблення у Галичині в українському мистецтвознавстві до виходу друком праць п. Одрехівського Р. В. практично не вивчалися. Варто зазначити, що і в руслі наслідування історичних стилів автор вдало підкреслив специфічні особливості у формуванні національної релігійної культури українців у Галичині. Наприклад, у відтворенні історичного барокового стилю XVIII століття у різьбленому декорі церкви Св. Онуфрія у Львові на початку XX століття (С. 165-166, додаток Б, рис. Б.3.16) тощо.

Багато і різнопланово показано роль мистецтва та народної художньої творчості у формуванні національної культури в аналізі орнаментально-композиційних структур традиційного народного мистецтва в іконостасному різьбленні в Галичині. Період межі XIX та XX століття – час духовного та релігійного відродження українського народу, посиленого інтересу до пізнання своїх культурних коренів, традицій. Люди почали усвідомлювати свою національну своєрідність.

Широкий фактологічний матеріал, зібраний і зафіксований автором безпосередньо у інтер'єрах церков містить четвертий розділ. У цій частині роботи розглядаються різьблені вироби церковного призначення, аналізується їхнє значення у богослужбовому вжитку, у релігійному культі українців у Галичині. Показано роль різьбленого декору у функції того чи іншого виробу богослужбового призначення, прояви української ідеї в художній сфері. Важливе значення має також твердження, що вагому роль у літургійній відправі та освітленні храму відіграють світильники. Адже роль світла під час богослужінь має своє символічне значення. Вагомий матеріал присвячений сакральній фігуративній пластиці. Погоджуємося із твердженням, що їй притаманний особливий духовно-емоційний вплив на віруючих. Саме твори фігуративної пластики, виконані у руслі стилістичного наслідування народного мистецтва відігравали у цьому важливу роль.

У матеріалах розділу, серед іншого, проаналізовано роль різьблених хрестів та фігуративної пластики у релігійному культі, особливості різьбленого декору ручних дерев'яних хрестів тощо. Мистецтвознавчий аналіз різьблених хрестів та інших виробів церковного призначення показав їх важливу роль у сакральній культурі українців, закономірності формування образних систем різьбленого декору цих культових предметів.

Багатим на аналітичний мистецтвознавчий та культурологічний матеріал є п'ятий розділ. Дисертант опрацював аспект еволюції культурного простору Галичини. Серед іншого розглянуто роль різьблення у формуванні образних систем у духовному житті українців у Галичині.

Відзначимо, що світоглядні засади творчості майстрів сакрального різьблення регіону показані, у значній мірі, на особисто зібраним автором матеріалах у приватних та церковних архівах, у інтер'єрах церков тощо. Низка висновків про значення мистецької діяльності майстрів різьблення, ескізів творчих робіт майстрів введено автором у мистецтвознавчий науковий обіг уперше. Піднято проблеми творчої долі та дослідження творчого спадку українських майстрів художнього різьблення.

Значущими у загальноукраїнському мистецтвознавчому процесі є підняті дисертантом проблеми семіотичного та сюжетного різноманіття сакрального простору храму. У аналізі історико-культурних особливостей орнаментальних мотивів сакрального різьблення Галичини наочно показано, що християнські символічні елементи також пройшли певну еволюцію розвитку від часів зародження християнства, а низка язичницьких символів поступово і гармонійно та органічно увійшла у повсякденну християнську символіку, в тому числі і сакрального різьблення в Галичині. З наведеного матеріалу робимо висновки, що коло сюжетів сакрального різьблення в Галичині – широке і багатопланове – відіграло важливу роль у формуванні національної культури українців у Галичині.

У Висновках проводиться підсумок виконаної роботи, стверджується, що у дослідженні розв'язана важлива для подальшого розвитку мистецтвознавства як наукової галузі, нова наукова проблема, яка полягає у концептуальному вирішенні розвитку мистецтва різьблення Галичини як складової сакральної культури України. Автор подає винесені на захист особисто здобуті ним у ході дослідження наукові положення. На основі чого аргументовано стверджується, що сакральне різьблення по дереву в Галичині XIX – першої третини XX століття – феномен художньої культури України.

Вивчення дисертації та автореферату дає можливість константувати ідентичність автореферату та основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки та рекомендації в повному обсязі розкриті та обґрунтовані у тексті дисертації.

Структура роботи в цілому відповідає визначеним меті та завданням. Опубліковані за темою дослідження матеріали достатньою мірою відображають основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження.

Зазначимо, що пошукувач виразно виклав відомості про апробацію дисертації, згідно з наказом МОН України від 12. 01. 2017 № 40, п.13. Таким чином, можна мати повну картину про апробацію матеріалів дисертації – усього 71 позиція. Це свідчить про те, що матеріали роботи апробовані

достатньо (із них – 1 монографія, що містить базові положення та результати дисертаційного дослідження, 1 – монографічна розвідка, де розглянуто і окремі положення дисертаційного дослідження, 26 – у наукових фахових виданнях України, 4 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 3 – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних науково-метричних баз, решта – апробаційні видання та відомості, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації).

Дисертація засвідчує належну ерудицію автора, обізнаність із літературою, вміння виразно та послідовно викладати свої думки. Підсумовуючи вищесказане, можемо зазначити, що робота є новаторською, як і вибором теми, так і викладеними у ній науково обґрунтованими теоретичними результатами. Вони слугуватимуть для подальшого вивчення мистецтва різьблення окресленого періоду.

Як і кожне дослідження, дисертація не позбавлена недоліків. Тому не маючи серйозних зауважень до структури, ступеню обґрунтованості основних теоретичних положень роботи, необхідно зазначити деякі аспекти, що мають дискусійний характер та **висловити декілька зауважень.**

1. На нашу думку, ширшого висвітлення потребувала характеристика особливостей творчого почерку українських майстрів художнього різьблення.
2. У «Висновках» (С. 413-421) варто було б ширше показати наслідування історичних стилів, національне інтерпретування їх, оскільки це – характерна особливість епохи..

Однак, висловлені критичні зауваження стосуються лише деяких аспектів дослідження, слугують порадами при подальших дослідженнях і в жодному випадку не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації.

Актуальність теми, масштаб проблеми дослідницького поля, структурованість теми, наукова і практична значущість отриманих результатів, свідчить про наукову зрілість автора. Отже, дисертаційне дослідження Одрехівського Романа Васильовича «Мистецтво різьблення по дереву в

Галичині як феномен сакральної культури України (XIX – перша третина XX століття)», завершене фундаментальне дослідження. Автореферат дисертації, публікації та відомості про апробації повною мірою відображають зміст дослідження.

За обсягом, глибиною аналізу, значимістю введених у науковий обіг матеріалів робота відповідає вимогам МОН до докторських дисертацій. Автор дослідження – Одрехівський Роман Васильович на основі публічного захисту, заслуговує на присудження пошукуваного наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – «теорія та історія культури».

Офіційний опонент

доктор мистецтвознавства, професор,

академік НАМ України,

головний науковий співробітник

інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України

Криволапов Михайло Олександрович